

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด
ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส
Community participation in driving a strong “Bowon” according to the
guidelines of the Wad (Temple), Pracha (People), and Rath (State) for
happiness creation through “5S” activities

พระครูธรรมธรวรวุฒิ จิตตญาโณ (สุวรรณจู)

Phrakhru Thammathorn Worawut Jittayano(Suwannaju)

พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สลาংশิงห์)

Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand

E-mail: thammathornworawut@gmail.com

Received: 19 December 2023; Revised: 21 February 2024; Accepted: 21 February 2024

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ได้แก่ สะสาง สะดวก สะอาด สร้างมาตรฐาน และสร้างวินัย เพื่อส่งเสริมให้วัด บ้าน โรงเรียน และหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม 5ส โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน อันจะก่อให้เกิดพฤติกรรมอัตโนมัติ ผ่านปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การดำเนินงานต่อเนื่องเชิงนโยบาย และกระตุ้นการดำเนินงานตามขั้นตอน 5ส คือ การจัดตั้งคณะกรรมการ 5ส การประกาศนโยบาย 5ส การสำรวจพื้นที่ การจัดทำแผนปรับปรุง การทำความสะอาดใหญ่ ตรวจประเมินพื้นที่ และการสรุปติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ 1) มุ่งสร้างมาตรฐาน 2) สร้างมาตรฐานดี 3) สร้างมาตรฐานดีเด่น และ 4) สร้างมาตรฐานดีเยี่ยม ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษา 1) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส 2) แนวทางการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ประกอบด้วย 2.1) การมีส่วนร่วมของ “บวร” ในการคิดวิเคราะห์และวางแผน 2.2) การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามกิจกรรม 5ส 2.3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและรับผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และปัญญา ในปัจจุบันและอนาคต

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน, “บวร” เข้มแข็ง, วัด ประชา รัฐ สร้างสุข, กิจกรรม 5ส

Abstract

The community participation in driving a strong "bowon" according to the guidelines of the wad (temple), pracha (people), and rath (state) for happiness creation through "5S" activities, including 1) clearing up 2) convenient 3) clean 4) establishing standards and 5) creating discipline to encourage temples, houses, schools, and other agencies to participate in 5S activities, with the temple as the center of the community, which will cause automatic behavior through the key factors that help to succeed, including policy continuity and stimulating the implementation of the 5S procedure, namely the establishment of the 5S committee, the announcement of the 5S policy, surveying the area, the preparation of improvement plans, a large cleaning, inspecting the area, and concluding follow-up assessments on a regular basis with the criteria: 1) aiming to create a standard, 2) create a good standard, 3) create an outstanding standard, and 4) create an excellent standard. Therefore, this article is to study 1) the concept of community participation in driving a strong “Bowon” according to the temple, people, and state for happiness creation through 5S activities, and 2) the approach to participating in driving a strong “Bowon” according to the temple, people, and state for happiness creation through 5S activities as follows: 2.1) participation of “Bowon” in analytical thinking and planning 2.2) participation in implementing the plan in implementing the temple, people, and state for happiness creation according to 5S activities 2.3) participation in the assessment results and receiving mutual benefits to be perfect in all aspects, including physical, mental, emotional, social, and spiritual wisdom, now and in the future.

Keywords: Community participation, strong “Bowon”, temple people state happiness creation, 5S’s activity

บทนำ

จากอดีตถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่า “วัด” เป็นสถานที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชนชาวไทยควรรวมพลังเป็นหนึ่งใน เพื่อช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง ได้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในคราวสุขหรือคราวทุกข์ เมื่อพิจารณาจะพบว่าแหล่งรวบรวมวัฒนธรรม ค่านิยมและความเชื่อที่สืบทอดกันมานั้น ล้วนก่อเกิดจากวัดอันเป็นศูนย์กลางของชุมชน สืบทอดมาเป็นแบบแผนพฤติกรรมบรรทัดฐานการดำเนินชีวิตของคนไทย วัดในสังคมไทยได้มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับสถาบันทางสังคมเป็นเครือข่ายการพัฒนาเชิงพุทธบูรณาการ โดยมีการเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งมีคำย่อว่า “บวร” ที่มีบทบาทและหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนและส่งเสริมความเข้มแข็งในสถาบันทางสังคม เริ่มจากครอบครัวและชุมชนตลอดมา นับเป็นสามเสาหลักที่สำคัญคอยเอื้ออำนวยอวยต่อวิถีชีวิตและสร้างเสริมบทบาทที่พึงกระทำต่อกันในครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมถึงการลดและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ ดังนั้น พลเมืองในฐานะครอบครัว ชุมชน หรือสังคม จึงเป็นกำลังหลักในการจรรโลงวัดอันเป็นศูนย์รวมจิตใจแก่อนุชนคนรุ่นหลังได้ชื่นชมความสวยงามของความเป็นไทย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553; สุรพล สุยะพรหม และคณะ, 2555; ยูนันท์ ตามกาล, 2557; พระครูสังฆรักษ์ชอนันต์ สุทธิมน และคณะ, 2564)

หลัก “บวร” ยังเป็นกลไกในการพัฒนาเพื่อสร้างสถาบันชุมชนให้เข้มแข็งอย่างเป็นระบบ สามารถทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนกระบวนการการตัดสินใจ การแก้ปัญหา ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งผ่านการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนของภาคีเครือข่าย เพื่อกำหนดเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันจะทำให้เกิดจิตวิญญาณของการมีส่วนร่วม ความรู้สึกหวงแหน และการเป็นเจ้าของในชุมชนนั้น ๆ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562) โดยพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เช่น โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส เป็นหนึ่งใน 14 โครงการตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เป็นการพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นเสาหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต โดยการมีส่วนร่วมของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้ลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยความร่วมมือดำเนินโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนตามแนวทาง 5ส (กองส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2561) เป็นสถานที่สำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทย ซึ่งต่อมาวัดได้กลายเป็นสถานที่ที่ผู้คนในทุกระดับมาใช้จนทำให้วัดกลายเป็นที่สกปรก ไม่เรียบร้อย ขาดการวางระบบการจัดการ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับวัด รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมและขยะภายในวัดยังไม่เป็นระบบ โดยการนำแนวคิดเรื่อง 5ส คือ สะสาง สะดวก สะอาด สร้างมาตรฐาน และสร้างวินัย มาเป็นแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านจิตใจ เป็นสถานที่สัปปายะ เป็นอารามที่รื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นระเบียบมีความสวยงามตามหลักภูมิสถาปัตยกรรมไทยที่มีความสำคัญ และนำไปสู่การเสริมสร้างสุขภาวะทั้งสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางปัญญา (ฝ่ายสาธารณูปการ มหาเถรสมาคม, 2563; พืพงษ์ ตลับทอง, 2565)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็งตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ประกอบไปด้วย 1) สะสาง 2) สะดวก 3) สะอาด 4) สร้างมาตรฐาน 5) สร้างวินัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส 2) แนวทางการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส โดยการนำทุกภาคส่วนมาร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนา “บวร” เข้มแข็ง เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนอย่างมั่นคง และยั่งยืนต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีนักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ Arnstien (1969) กล่าวว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลยย่อมไม่ได้ผล การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เข้ามามีส่วนร่วมสามารถควบคุมกิจกรรมนั้น สิ่งสำคัญผู้นำควรเปิดโอกาสให้มีการตัดสินใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ Berkley (1975) เห็นว่า การมีส่วนร่วมนั้น คือ การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้ เพื่อเป็นการระดมแนวความคิดในการกำหนดแผนงานการพัฒนาร่วมกัน เช่น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ William Erwin (1976) กล่าวว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการมีส่วนร่วมด้วยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ

เป็นกระบวนการในการดำเนินงานด้านการพัฒนาและเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง นอกจากนี้ Cohen & Uphoff (1981) เห็นว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในด้านการเสียสละเพื่อการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ร่วมกันตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในทุกระดับ ซึ่งเริ่มจากการระดมความคิดเห็นเพื่อเสนอแนวทางสู่การพัฒนาชุมชนร่วมกัน ได้แก่ 1) การตัดสินใจ 2) การวางแผน 3) การดำเนินกิจกรรม 4) การแก้ปัญหา 5) การติดตามประเมินผล และ 6) รับผลประโยชน์ร่วมกัน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส สิ่งสำคัญ คือผู้นำบวร ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางสถานศึกษา รวมไปถึงทุกภาคส่วนของสังคม เป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดชุมชนและสังคมคุณธรรมตามเป้าหมาย โดย “บวร” จะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ คือ เป็นบุคคลที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อส่วนรวม ลด ละ เลิกอัตตา หรือความมีตัวตน ความรู้สึกส่วนตัวลง อดทน อดกลั้นต่อสิ่งรอบข้าง ลดความมีอคติต่อกันมีจุดมุ่งหมายที่แรงกล้ามีอุดมการณ์ทำงานเพื่อส่วนรวม และแสดงบทบาทของตัวเองภายใต้ภารกิจ ดังนี้ 1) ผู้นำที่เป็นพลังบวร “บ” ประชาสัมพันธ์ทางตลาดนัดชุมชน ศาลาหมู่บ้าน คุ่มบ้าน เวทีประชาคม สื่อศิลปินพื้นบ้านฯ 2) ผู้นำพลังบวร “ว” เผยแพร่ให้กับพุทธศาสนิกชนผ่านช่องทางต่าง ๆ ในวันสำคัญในแต่ละสัปดาห์ เช่น ทุกวันธรรมสวนะ 3) ผู้นำพลังบวร “ร” ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ประชาชนรับทราบเรื่องราวข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล และเข้าถึงนโยบายแผนงาน โครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้บุคลากรในสังกัด ครู นักเรียน ได้เข้าใจรับรู้ ผ่านหน้าเสาธงโรงเรียน เสียงตามสายนักเรียนนำไปบอกต่อให้กับผู้ปกครอง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ผู้กำกับการสถานีตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สร้างการรับรู้ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ผ่านทางหอกระจายข่าวศาลาประจำหมู่บ้าน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ที่ทำการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่พบปะ คุ่มบ้าน ป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อบุคคล รวมทั้งส่งผ่านในเวทีประชาคมในโอกาสต่าง ๆ ทางกลุ่มไลน์ ทางเฟสบุ๊ค เป็นต้น (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562) เพื่อให้ประชาชนรับทราบเรื่องราวข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส เป็นต้น

คำว่า “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส” นั้น พระครูสิริธรรมบัณฑิต และคณะ, (2564) และ คณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี, (2561) ระบุว่า แนวทางการพัฒนาวัดด้วยวิถี 5ส ได้แก่ 1) สะสาง คือ การจัดขยะของที่ไม่จำเป็นออกไป ด้วยการแยกขยะของที่ไม่จำเป็นออกจากของที่ไม่จำเป็น เช่น การคัดแยกขยะที่เป็นกระดาษที่ใช้แล้ว กระดาษที่ยังไม่ได้ใช้ และกระดาษที่นำกลับมาใช้ได้ อีก 2) สะดวก คือ การจัดเก็บหรือจัดวางสิ่งของ เช่น อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และเอกสารต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบ เพื่อความสะดวกในการใช้งานและความปลอดภัยในการทำงาน 3) สะอาด คือ การดูแลพื้นที่ให้ปราศจากขยะมูลฝอยและสิ่งสกปรก เช่น การปิด กวาด เช็ด ถู ให้เรียบร้อย เป็นต้น 4) สร้างมาตรฐาน คือ การปฏิบัติตาม 3ส แรก เพื่อรักษามาตรฐานด้วยการทำงานให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ 5) สร้างวินัย คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่องและมี

ความสม่ำเสมอ เกิดเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติได้โดยอัตโนมัติ ซึ่งมีรูปแบบโครงการด้านการพัฒนาวัด 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) จัดตั้งคณะกรรมการ 5ส (Committee) 2) ประกาศนโยบาย 5ส (Policy) 3) สำรวจพื้นที่ (Survey) 4) จัดทำแผนปรับปรุง (Development Plan) 5) พิธีเปิด (Kick off) 6) การทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning) 7) ตรวจสอบประเมินพื้นที่ (Evaluation) และสรุปผลการปฏิบัติงาน (Conclusion) มีการประชุมสรุปและติดตามผล นอกจากนี้ เรวัตร์ ชาตวีริษฐ์ (2550) ยังได้อธิบายว่า แนวคิดเกี่ยวกับ 5ส นั้น นับเป็นการจัดระบบ ซึ่งมีวิธีการและเทคนิคที่สำคัญในการจัดการปรับปรุงพื้นที่ โดยมีแนวทางในการทำงานเพื่อให้เกิดความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสะอาดภายในวัด ที่สามารถเอื้อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้านความปลอดภัย และเสริมสร้างคุณภาพของงาน อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการสร้างประโยชน์และผลงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระมหาจินตวัฒน์ จารุขุฒโน และคณะ (2563) เห็นว่า แนวทางในการเสริมสร้างเพื่อให้เกิดความสุขภายในจิตใจของตนเอง ชุมชน และสังคมส่วนรวม ในการพัฒนาวัด ประชา รัฐ สร้างสุขด้วยกิจกรรม 5ส นั้น นับเป็นกิจกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยส่วนรวมหรือ “CSR แนวพุทธ” ซึ่งเห็นได้จากการนำเสนอรูปแบบด้านการบริหารวัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม 5ส ในนามจังหวัดสิงห์บุรี ที่ระบุว่า 1) มหาเถรสมาคมมีนโยบายให้วัดทุกวัดทั่วประเทศพัฒนาวัดด้วยตนเองตามหลัก 5ส โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อน มีการประชุมคณะกรรมการ มีการอบรมจากทางคณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวัด ได้แก่ ปัจจัยด้านการดำเนินกิจกรรม 5ส ปัจจัยด้านการบริหาร POCCC และปัจจัยการบริหารวัดสร้างสุขตามหลักสปปายะ 3) รูปแบบการพัฒนาวัด ได้แก่ การพัฒนาวัดให้เกิดความสะอาดในการเดินทางเข้ามาติดต่อทำบุญ พักพิงอิงอาศัย เช่น การพัฒนาแปลนวัด แผนผัง มีการแบ่งพื้นที่เป็นเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาส โดยมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด อาทิ ที่จอดรถ การขึ้นลง ป้ายบอกทาง การพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้มีไม้ยืนต้นที่ให้ความร่มรื่นเย็นสบายอย่างพอเพียงเหมาะสม และการจัดให้มีจุดน้ำดื่มและน้ำใช้อย่างเพียงพอสะอาด เป็นระเบียบถูกหลักสุขอนามัย ซึ่งทั้งหมดจะถูกขับเคลื่อนผ่านกิจกรรม

สรุปได้ว่า การขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส นั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางสถานศึกษา ในการรวมพลัง ร่วมแรง ร่วมใจ เพื่อการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ได้แก่ 1) สะสาง คือ การลดสิ่งที่ไม่จำเป็นให้มีความพอดี สมดุล ไม่มากหรือน้อยเกินไป 2) สะดวก คือ การจัดระเบียบแยกประเภทสิ่งของต่าง ๆ ให้มีความเรียบร้อยเพื่อการใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว 3) สะอาด คือ การบำรุง ดูแลรักษา บริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ รวมถึงการซ่อมแซมเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้คงอยู่สภาพเดิมที่พร้อมในการใช้งาน 4) สร้างมาตรฐาน คือ การสร้างกฎเกณฑ์ การวางระเบียบ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน และปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ 5) สร้างวินัย คือ การส่งเสริมให้ทุกคนเคารพกฎกติกาการร่วมกัน อันนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ในการที่จะขยายผลไปสู่บ้านและสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ต่อไป

แนวทางการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส

แนวทางการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส นั้น โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อยกระดับการพัฒนา บ้าน วัด โรงเรียน ให้เกิดความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบบรรลุจุดมุ่งหมายสำคัญ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบและนำแนวคิดของ 5ส ซึ่งประกอบไปด้วย

สะอาด สะดวก สะอาด สร้างมาตรฐาน และสร้างวินัย ลงสู่บริบทของบ้าน วัด โรงเรียน 2) เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ เป็นพื้นที่การเรียนรู้ พื้นที่ทางจิตใจ และปัญญา โดยการบูรณาการแนวคิด 5ส หลักสัปปายะ 7 และหลักความรับผิดชอบต่อสังคมสู่ประชาชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง 3) เพื่อพัฒนาและจัดระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้ในการพัฒนาวัดและชุมชนให้เข้มแข็งด้วยพลัง “บวร” รวมทั้งการออกแบบพื้นที่ของวัดให้เป็นสัปปายะสถานและการพัฒนาสู่วิถีแห่งอารยสถาปัตย์ 4) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน รวมถึงกลุ่มวิชาชีพ ตื่นตัวเรื่องการช่วยเหลือสังคม การมีจิตอาสา ความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อทำให้เกิดสังคมสุขภาวะ และความยั่งยืน ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องการนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามโครงการ วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ผ่านกระบวนการขับเคลื่อนตามแนวทาง 3 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของ “บวร” ในการคิดวิเคราะห์และวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทาง วัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามกิจกรรม 5ส และ 3) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของ “บวร” ในการคิดวิเคราะห์และวางแผน

โดยประสานงานและขอความร่วมมือ “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ในการจัดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อน มีการประชุมคณะทำงาน มีการอบรมจากทางคณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการระดมแนวความคิดและพัฒนารูปแบบกิจกรรม 5ส ให้มีแนวทางการนำไปปฏิบัติให้เกิดรูปธรรมภายใต้การมีส่วนร่วมของวัดและชุมชน โดยผ่านขบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบ ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ประกาศนโยบาย 2) จัดตั้งคณะกรรมการ 3) อบรมให้ความรู้ระบบ 5ส 4) สำรวจพื้นที่วัด 5) จัดทำแผนการปรับปรุง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ประกาศนโยบาย เพื่อประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันในการดำเนินนโยบายพัฒนาวัดด้วย 5ส ที่เป็นแบบอย่างหรือเป็นต้นแบบได้ เมื่อเห็นว่า “บวร” และทุกภาคส่วนยอมรับในการดำเนินโครงการแล้ว โดยทางวัดได้ประสานงานและมอบหมายให้กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในการดำเนินการ เพื่อให้ทุกฝ่ายรับทราบ และปฏิบัติตามนโยบายนั้น

2. จัดตั้งคณะกรรมการ ประกอบไปด้วย 1) เจ้าอาวาส หรือพระภิกษุที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส 2) ตัวแทนองค์กรและตัวแทนจากชุมชน โดยคณะกรรมการมีบทบาทหน้าที่เพื่อดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) จัดทำแผนโครงการ 5ส พร้อมกำหนดเป้าหมายผลสำเร็จ 2) ประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อมาร่วมกันทำกิจกรรม 3) ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินการและทำหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น 4) ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ให้การสนับสนุน

3. อบรมให้ความรู้ระบบ 5ส โดยจะอบรมให้แก่พระภิกษุสามเณร ประชาชนในชุมชน จิตอาสา พนักงานขององค์กรที่จะร่วมกันขับเคลื่อนโครงการกระบวนการ เช่น ขั้นตอน วิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ ในการทำ 5ส

4. สำรวจพื้นที่วัด มีการจัดทำแผนผังวัด และวิเคราะห์พื้นที่วัดเพื่อการพัฒนา ได้แก่ 1) การจัดลำดับความสำคัญว่าพื้นที่ไหนควรทำก่อน - หลัง โดยการสำรวจพื้นที่วัดเพื่อทราบสภาพปัจจุบันของวัด และกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่จะปรับปรุงก่อนปฏิบัติ 2) จัดทำแผนผังวัดเพื่อกำหนดพื้นที่ขอบเขต และพื้นที่รับผิดชอบภายในวัดให้มีความชัดเจน โดยพิจารณาปรับฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและนำไปแสดงในจุดที่เหมาะสมเพื่อเป็นการสร้างความสะอาดให้เกิดขึ้นในการเข้าถึงสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด 3) การวิเคราะห์พื้นที่ในการหาจุดแข็ง และปรับจุดอ่อน เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับปรุงแก้ไขพัฒนาพื้นที่ต่อไป

5. จัดทำแผนการปรับปรุง โดยเลือกพื้นที่ทำการปรับปรุงจากพื้นที่ย่อย 9 หมวด ดังนี้ 1) ป้ายชื่อวัด บริเวณหน้าวัด และแผนผังวัดโดยสังเขป 2) การจัดการจราจรและที่จอดรถ 3) การจัดระบบคลังวัสดุสงฆ์ การควบคุมการเบิก - จ่ายสิ่งของ 4) ห้องน้ำ 5) การจัดการขยะ 6) สภาพแวดล้อมทั่วไป (ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่เปิดโล่งต่าง ๆ ภายในวัด) 7) ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำ และการป้องกันอัคคีภัย 8) โรงครัว 9) อาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัด (สำหรับหมวดที่ 1 - 5 เป็นหมวดที่โครงการแนะนำ ส่วนหมวดที่ 6 - 9 พิจารณาตามความเหมาะสม โดยกำหนดแผนการปรับปรุงดังต่อไปนี้ (ข้อที่ 1 - 3 จะต้องระบุในฟอร์มรายงาน ผล) 1) รูปถ่ายจุดที่จะทำการปรับปรุง 2) วันที่คาดว่าจะปรับปรุง 3) ผู้รับผิดชอบในการปรับปรุง 4) วิธีการปรับปรุง 5) จำนวนคนที่จะต้องใช้ในการปรับปรุง 6) อุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในการปรับปรุง 7) งบประมาณที่จะต้องใช้ (ถ้ามี)

สรุปว่า การมีส่วนร่วมของ “บวร” ในการคิดวิเคราะห์และวางแผน ทำให้เกิดแผนงานที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ด้วยการระดมแนวความคิด ผ่านขบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีระบบประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ประกาศนโยบายในการทำความเห็นหรือข้อตกลงเพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยยึดแนวทางการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์และตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้ร่วมกันเป็นแนวทางสำคัญ 2) กำหนดคณะกรรมการโดยการให้ผู้นำมีท่านเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน และหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ให้มีบทบาทและหน้าที่ในการช่วยควบคุมดูแล ตามหน้าที่ในด้านการดำเนินการให้เกิดผลดีและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 3) อบรมให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับระบบ 5ส ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างองค์ความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง แต่พระภิกษุ สามเณร ชาวบ้าน จิตอาสา และพนักงานองค์กร 4) สำรวจพื้นที่วัด การลงพื้นที่จริงโดยเริ่มที่วัดเป็นพื้นที่ในการดำเนินการ เพื่อให้ทราบถึงสภาพของวัดและสิ่งแวดล้อมภายในวัด ในการที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงให้เป็นแบบอย่างในการพัฒนา 5) จัดทำแผนการปรับปรุง เพื่อดำเนินการอย่างมีขั้นตอน จากการสำรวจพื้นที่ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นป้าย เสนาสนะ ห้องน้ำ ห้องสุขา ภายในวัดควรอย่างยิ่งในการทำรายการปรับปรุงเพื่อการจัดซื้อ จัดหาอุปกรณ์ ในการบูรณปฏิสังขรณ์ ตามแบบแผนที่ได้กำหนดเน้นความคงทนและเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามกิจกรรม 5ส

การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามกิจกรรม 5ส โดยดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ ประกอบไปด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้ (1) ขั้นเตรียมการ (Preparation) สิ่งแรกที่วัดจะเริ่มต้นนำกิจกรรม 5ส มาใช้ คือ การทำความเข้าใจกับพระภิกษุ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู นักเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดเตรียมแผนการดำเนินกิจกรรม ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้ 1.1) สร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 1.2) การกำหนดนโยบายการดำเนินกิจกรรม 5ส โดยเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1.3) การกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรม 5ส 1.4) ประกาศนโยบายให้ทุกคนทราบอย่างเป็นทางการ 1.5) มีการอบรมให้ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชนทั่วไปโดยผู้เชี่ยวชาญ 1.6) เจ้าคณะผู้ปกครองและคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้ง ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าส่วนราชการทุกภาคส่วน เยี่ยมชมวัด บ้าน โรงเรียน (บวร) ที่ได้ดำเนินกิจกรรม 5ส อย่างต่อเนื่อง (2) ขั้นเริ่มดำเนินการ (Kick off Project) จัดกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) ถือเป็นวันเริ่มต้นของการดำเนินกิจกรรม โดยจัดให้มีการประชุมเพื่อการเตรียมการและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามหน้าที่ในด้านต่าง ๆ (3) ขั้นตอนดำเนินการ (Implementation) แบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบในทุกพื้นที่ ซึ่งจำเป็นต้องกำหนดแผนปฏิบัติการหัวข้อต่าง ๆ ที่ควรมีอยู่ในการดำเนิน

กิจกรรม 5ส คือ 3.1) รายละเอียดกิจกรรม เป็นการกำหนดกิจกรรมในเรื่อง 5ส ของพื้นที่ว่ามีอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนการดำเนินการกิจกรรม 3.2) ระยะเวลาดำเนินการ จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะทำอะไรช่วงใด ในการดำเนินงานใช้เวลาเท่าไร และระยะเวลาของแผนสิ้นสุดเมื่อใด 3.3) ผู้รับผิดชอบ ในแผนการกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละหัวข้อไว้ด้วย 3.4) แผนที่ดีควรจะระบุให้ชัดเจนว่าแต่ละขั้นตอนใช้งบประมาณเท่าใด 3.5) วันที่จัดทำแผน เพื่อให้ทราบว่าแผนการดำเนินการนั้นทำไว้ตั้งแต่เมื่อใด 3.6) มีการประชุมของสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 3.7) ทุกคนในพื้นที่ต้องทำ 3ส แรกในพื้นที่ที่รับผิดชอบตามที่ระบุในรายละเอียดของการทำกิจกรรม 3.8) จัดให้มีการประเมินความคืบหน้าของการดำเนินการ โดยกำหนดให้มีวันทำความสะอาดครั้งใหญ่ (Big Cleaning Day) ไม่ควรต่ำกว่า 3 ครั้ง (อย่างน้อย 3 ครั้ง ภายในกรอบระยะเวลาการดำเนินโครงการ) ซึ่งการทำกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) จะต้องเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิด “บวร” เข้มแข็ง ดังนี้

1. วัด ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ และสามเณร ภายในวัด
2. องค์กรที่จับคู่กับวัด เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น
3. ชุมชนบริเวณวัด
4. หน่วยงาน ชมรม และจิตอาสา ที่มีความประสงค์เข้าร่วมทำกิจกรรม เช่น โรงเรียน หน่วยงานปกครองในพื้นที่ ชมรมต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีการลงมือปฏิบัติกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) จะต้องมีการมีขั้นตอน ดังนี้
 1. พิธีเปิด เป็นการแสดงเจตจำนงร่วมกันในการขับเคลื่อน 5ส ภายในวัดที่เป็นรูปธรรม มีการให้โอวาทแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยประธานในพิธีฝ่ายสงฆ์ ชี้แจงรายละเอียดของการทำ 5ส ที่สำคัญเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดี และเป็นการสร้างความสามัคคีในการร่วมกันทำกิจกรรม โดยมีการถ่ายรูปหมู่ร่วมกัน
 2. การลงมือปฏิบัติวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) ภายในบริเวณวัด และตามสถานที่ที่กำหนดไว้ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมแสดงเป็นภาพประกอบ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 พิธีเปิดโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส
วัดหลวงสมุญจลาราม (พระอารามหลวง) จังหวัดศรีสะเกษ

สรุปว่า การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ตามกิจกรรม 5ส โดย “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน เกิดแนวทางและขั้นตอนการปฏิบัติที่มีความชัดเจนขึ้น โดยการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ประกอบไปด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (1) ขั้นตอนเตรียมการ (Preparation) วัดในฐานะเป็นแบบแผนในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส โดยจัดให้มีการ

อบรมเพื่อสร้างความเข้าใจ มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญในการอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ มาให้ความรู้สร้างความเข้าใจร่วมกันกับเจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร ผู้นำชุมชน ประชาชน ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู และนักเรียน (บวร) เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนแนวทางการปฏิบัติที่ได้กำหนดตามแผนการดำเนินงาน กิจกรรม 5ส (2) ขั้นเริ่มดำเนินการ (Kick off Project) ให้มีการจัดกิจกรรมวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) ในการเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติและเตรียมการดำเนินงาน จัดให้มีการประชุมเตรียมการต่างๆ ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ในการดำเนินการให้พร้อมเพื่อเตรียมสู่ภาคการปฏิบัติ (3) ขั้นตอนดำเนินการ (Implementation) แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละด้านในการดำเนินกิจกรรมตามพื้นที่ที่กำหนดไว้ ตามแผนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น ระยะเวลาดำเนินการ ระยะเริ่มต้นถึงสิ้นสุดโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ การเก็บข้อมูลในการจัดทำรายงาน การประชุมสรุปผลดำเนินงาน การประชุมในการเตรียมรับการประเมินโครงการ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและรับผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและรับผลประโยชน์ร่วมกันนั้น ย่อมก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง “บวร” ด้วยการมีส่วนร่วมในการสานสัมพันธ์และร่วมมือในการจัดกิจกรรมเป็นศูนย์กลางของสังคม การพึ่งพา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นความสุขทางสังคมด้วยกิจกรรม 5ส โดยมีเกณฑ์มาตรฐานผ่านตัวชี้วัด ดังนี้ เกณฑ์ขั้นต้น “กำลังดำเนินการมุ่งสร้างมาตรฐาน” คุณสมบัติวัดนั้น ต้องสมัครเข้าร่วมโครงการฯ และเริ่มต้นขับเคลื่อนดำเนินการโครงการฯ

1) ประเภท “มุ่งสร้างมาตรฐาน” คุณสมบัติวัดนั้น ต้องผ่านตัวชี้วัดการบริหารจัดการโครงการฯ ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ 2) ประกาศนโยบายโครงการฯ 3) การฝึกอบรมความรู้ 5ส และกิจกรรมโครงการฯ 4) การสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนผัง และวิเคราะห์พื้นที่ 5) กำหนดแผนการพัฒนา/ปรับปรุงพื้นที่

2) ประเภท “สร้างมาตรฐานดี” คุณสมบัติวัดนั้น ต้องผ่านตัวชี้วัดการบริหารจัดการโครงการฯ ทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ 2) ประกาศนโยบายโครงการฯ 3) การฝึกอบรมความรู้ 5ส และกิจกรรมโครงการฯ 4) การสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนผัง และวิเคราะห์พื้นที่ 5) กำหนดแผนการพัฒนา/ปรับปรุงพื้นที่ 6) การลงมือปฏิบัติวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) (ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงอาจไม่สะดวกในการรวมกลุ่มบุคคลจัดกิจกรรมลงมือปฏิบัติ วันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) ดังนั้น เกณฑ์ในปี พ.ศ. 2564 จึงปรับเป็นการลงมือปฏิบัติในรูปแบบร่วมกับภาคีเครือข่ายฯ ดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของพระภิกษุ-สามเณรภายในวัด/ประชาชนชุมชน รวมถึงการดำเนินการตามมาตรการควบคุมป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ภายในวัดและชุมชน) และ 7) การสรุปผล ผ่านตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นที่ อย่างน้อย 3 พื้นที่ จาก 5 พื้นที่ตามที่โครงการฯ แนะนำดำเนินการ ดังนี้ อย่างน้อย 3 พื้นที่จาก 5 พื้นที่ 1) ป้ายชื่อวัด, บริเวณหน้าวัด, แผนผังวัด 2) การจัดการจราจร, ป้ายจราจร, ที่จอดรถ 3) การจัดระบบคลังวัสดุสงฆ์, ระบบควบคุมเบิก-จ่ายสิ่งของ 4) ห้องน้ำ 5) การจัดการขยะ

3) ประเภท “สร้างมาตรฐานดีเด่น” คุณสมบัติวัดนั้น ต้องผ่านตัวชี้วัดการบริหารจัดการโครงการฯ ทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ 2) ประกาศนโยบายโครงการฯ 3) การฝึกอบรมความรู้ 5ส และกิจกรรมโครงการฯ 4) การสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนผัง และวิเคราะห์พื้นที่ 5) กำหนดแผนการพัฒนา/ปรับปรุงพื้นที่ 6) การลงมือปฏิบัติวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) (ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงอาจไม่สะดวกในการรวมกลุ่มบุคคลจัดกิจกรรมลงมือปฏิบัติวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) ดังนั้น เกณฑ์ในปี พ.ศ. 2664 จึงปรับเป็นมี

การลงมือปฏิบัติในรูปแบบร่วมกับภาคีเครือข่ายฯ ดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของพระภิกษุ-สามเณร ภายใน วัด/ประชาชนชุมชน รวมถึงการดำเนินการตามมาตรการควบคุมป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ภายในวัดและชุมชน) และ 7) การสรุปผล ผ่านตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นที่ ทั้งหมด 5 พื้นที่ตามที่โครงการฯ แนะนำดำเนินการ ดังนี้ 1) ป้ายชื่อวัด, บริเวณหน้าวัด, แพนผังวัด 2) การจัดการจราจร, ป้ายจราจร, ที่จอดรถ 3) การจัดระบบคลังวัสดุสงฆ์, ระบบควบคุมเบิก-จ่ายสิ่งของ 4) ห้องน้ำ 5) การจัดการขยะ

4) ประเภท “สร้างมาตรฐานดีเยี่ยม” คุณสมบัติวัดนั้น ต้องผ่านตัวชี้วัดพันธกิจของโครงการฯ ทั้งหมด 3 ระดับ ดังนี้ 1) การพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ 2) การพัฒนาพื้นที่ทางสังคม และการเรียนรู้ 3) การพัฒนาพื้นที่จิตใจ และปัญญา ผ่านตัวชี้วัดการบริหารจัดการโครงการฯ ทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการฯ 2) ประกาศนโยบายโครงการฯ 3) การฝึกอบรมความรู้ 5ส และกิจกรรมโครงการฯ 4) การสำรวจพื้นที่ จัดทำแผนผัง และวิเคราะห์พื้นที่ 5) กำหนดแผนการพัฒนา/ปรับปรุงพื้นที่ 6) การลงมือปฏิบัติวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) (ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงอาจไม่สะดวกในการรวมกลุ่มบุคคลจัดกิจกรรมลงมือปฏิบัติวันทำความสะอาดใหญ่ (Big Cleaning Day) ดังนั้น เกณฑ์ในปี พ.ศ. 2564 จึงปรับเป็นการลงมือปฏิบัติในรูปแบบร่วมกับภาคีเครือข่ายฯ ดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของพระภิกษุ-สามเณรภายในวัด/ประชาชนชุมชน รวมถึงการดำเนินการตามมาตรการควบคุมป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ภายในวัดและชุมชน) และ 7) การสรุปผล ผ่านตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นที่ ทั้งหมด 9 พื้นที่ (แนะนำดำเนินการ+เพิ่มเติม) ดังนี้ 1) ป้ายชื่อวัด, บริเวณหน้าวัด, แพนผังวัด 2) การจัดการจราจรที่เป็นระเบียบ, ป้ายจราจร, ที่จอดรถ 3) การจัดระบบคลังวัสดุสงฆ์, ระบบควบคุมเบิก-จ่ายสิ่งของ 4) ห้องน้ำ-ห้องสุขา ที่สะอาด แยกชาย หญิง และผู้สูงอายุ รวมถึงคนพิการ 5) การจัดการขยะโดยแยกประเภทชัดเจน 6) สภาพแวดล้อมทั่วไปมีความร่มรื่น, พื้นที่เปิดโล่งภายในวัด (สะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย) 7) ระบบไฟฟ้ามีมาตรฐาน, การป้องกันอัคคีภัย 8) โรงครัว 9) อาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัด (สำนักงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข, 2564)

นอกจากนี้ยังรวมถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน โดยเริ่มจากวัดเป็นแบบอย่างในการทำกิจกรรมและขยายผลระบบ 5ส สู่บ้านและโรงเรียนต่อไป ทำให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นเป็นระเบียบภายในวัดและชุมชน (สปปายะ) เช่น อาวาสสปปายะ มีสถานที่จัดรถพ่วงเพียงอาหารสปปายะ มีการควบคุมคุณภาพอาหารและเครื่องดื่ม บุคคลสปปายะ มีการฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุ สามเณร ในการเป็นผู้นำ เป็นแบบอย่าง และธรรมสปปายะ การให้คำปรึกษา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ในด้านการปฏิบัติงานและด้านการบริหารงานที่มีคุณภาพ เพื่อช่วยสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดบรรยากาศที่ดีในที่ทำงาน เกิดความสะอาดเรียบร้อยถูกสุขลักษณะในสำนักงาน ทำให้ผู้ทำงานสามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มความสามารถ สร้างทัศนคติที่ดีของพนักงานต่อหน่วยงาน รวมถึงยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น คือ มีกระบวนการการจัดการใหม่ที่ดีคิดค้น และพัฒนาจากองค์ความรู้จากประสบการณ์ของชุมชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการเสริมสร้างสุขภาวะอย่างเป็นระบบตามสภาพแวดล้อมทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปว่า จากการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสู่ผลสำเร็จของรูปแบบ 5ส อันประกอบไปด้วยเกณฑ์ 1) มุ่งสร้างมาตรฐาน 2) สร้างมาตรฐานดี 3) สร้างมาตรฐานดีเด่น 4) สร้างมาตรฐานดีเยี่ยม โดยเริ่มจากวัดเป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนของชุมชน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส อย่างต่อเนื่องอันจะก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

สรุป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส ประกอบไปด้วย 1) สะสาง คือ การลดสิ่งที่ไม่จำเป็นให้มีความพอดี สมดุล ไม่มากหรือน้อยเกินไป 2) สะดวก คือ การจัดระเบียบแยกประเภทสิ่งของต่าง ๆ ให้มีความเรียบร้อยเพื่อการใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว 3) สะอาด คือ การบำรุง ดูแลรักษา บริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ รวมถึงการซ่อมแซมเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้คงอยู่สภาพเดิมที่พร้อมในการใช้งาน 4) สร้างมาตรฐาน คือ การสร้างกฎเกณฑ์ การวางระเบียบ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน และปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ 5) สร้างวินัย คือ การส่งเสริมให้ทุกคนเคารพกฎกติการ่วมกัน อันนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ในการที่จะขยายผลไปสู่บ้านและสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ต่อไป โดยมีปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จ คือ การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเชิงนโยบาย และการกระตุ้นการดำเนินงานตามขั้นตอน 5ส ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการ 5ส การประกาศนโยบาย 5ส สำรวจพื้นที่ จัดทำแผนปรับปรุง ทำความสะอาดใหญ่ ตรวจประเมินพื้นที่ สรุป และติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสู่ผลสำเร็จ ได้แก่ 1) มุ่งสร้างมาตรฐาน 2) สร้างมาตรฐานดี 3) สร้างมาตรฐานดีเด่น 4) สร้างมาตรฐานดีเยี่ยม และที่สำคัญควรส่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนให้สามารถนำกิจกรรม 5ส ไปประยุกต์ใช้ในครอบครัว สังคม และชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อสถานที่ อากาศ อาหาร การพัฒนาบุคคล รวมทั้งเป็นการส่งเสริมศาสนาธรรมไปในตัว เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน อันจะส่งผลดีต่อสุขภาวะโดยรวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และปัญญาในปัจจุบันและอนาคต สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน “บวร” เข้มแข็ง ตามแนวทางวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้วยกิจกรรม 5ส

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- กองส่งเสริมและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2561). คู่มือการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข : พัฒนาวัดตามแนวทาง 5ส ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- คณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี. (2561). คู่มือและกรณีศึกษาการดำเนินงานโครงการฯ. ปทุมธานี: คณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี.
- ฝ่ายสาธารณูปการ มหาเถรสมาคม. (2563). คู่มือและแนวปฏิบัติโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- พระครูสังฆรักษ์อนันต์ สุทธิมน และคณะ. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 10(1), 172-182.
- พระครูสิริธรรมบัณฑิต และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี 5ส โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล. วารสารวิจัยวิชาการ. 4(1), 23-36.
- พระมหาจินตวัฒน์ จารุวฑฺฒโน และคณะ. (2563). รูปแบบการบริหารวัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม 5ส จังหวัดสิงห์บุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 9(1), 198-209.
- พีรพงษ์ ตลับทอง. (2565). การขับเคลื่อนโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(2), 84-96.
- ยุรนันท์ ตามกาล. (2557). บ้าน วัด โรงเรียนกับการใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว. วารสาร HR intelligence. 9(1), 12-31.
- เรวัตร์ ชาตรีวิชญ์. (2550). ทฤษฎีกิจกรรม 5ส ให้สัมฤทธิ์ผลนั้นมาจากคน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สำนักงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข. (2564). เกณฑ์ประเมินผลการดำเนินงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข 4 ระดับ ประจำปี พ.ศ. 2564. ปทุมธานี: สำนักงานโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). วัดพัฒนาตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- สุรพล สุษะพรหม และคณะ. (2555). พื้นฐานทางการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Arnstien, S.R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners. 35(4), 216-224.
- Cohen, J.M. & Uphoff, N.T. (1981). Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies. New York: Cornell University Press.
- Berkley, G.E. (1975). The craft of public administration. Boston : Allyn and Bacon, Inc.
- William, E. (1976). Electoral Participation in a Low Stimulus Election. Rural Development. 4(1), 111-124.